

ТЕОРЕТИЧНІ МОДЕЛІ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Ханзерук Л. О.

*Український державний педагогічний університет
імені Михайла Драгоманова (м. Київ)
leliya.han64@gmail.com*

За час повномасштабної війни, в рамках Національної програми психічного здоров'я та соціальної підтримки, в Україні створена екосистема психологічної допомоги у сфері освіти [2]. Завдячуючи проєкту, освітяни, шкільні психологи, здобувачі освіти, батьки мають змогу безкоштовно опанувати навички з надання першої психологічної допомоги та роботи зі стресом за методикою Всесвітньої організації охорони здоров'я. Освітяни та шкільні психологи отримують супервізії від клінічних психологів. Також передбачена підготовка фахівців, які можуть працювати зі складними клінічними випадками.

У випадках надання психологічної допомоги особам з порушеннями інтелектуального розвитку, психокорекції/психотерапії надається виключне значення, однак так було не завжди. Довгий час вважалось, що психічне недорозвинення (інтелектуальні порушення у спеціальній психології належать до варіанту дизонтогенетичного розвитку за типом недорозвинення) не дозволяє використовувати лікувальну дію слова у наданні допомоги таким особам.

Сумнівам було покладено край педологами, які ще на початку ХХ століття підкреслювали ефективність психотерапії у найскладніших випадках порушень інтелектуального розвитку. Теоретичні здобутки цілої плеяди зарубіжних та вітчизняних учених О. Лазурського, О. Сікорського, Г. Костюка, Г. Холла, Е. Меймана, Д. Селлі, В. Штерна, Е. Клапареда, З. Фрейда та інших пролили світло на закономірності функціонування дитячої психіки, що сприяло пошуку різних моделей психокорекційної допомоги у випадках психічних порушень.

Однак, систематична психологічна корекція в Україні знаходить застосування у роботі з дітьми та дорослими з порушеннями інтелектуального розвитку лише з другої половини 60-х років ХХ ст. З розвитком практичної психології, вже за незалежної України, розробляються принципово нові підходи до діагностики та корекції розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями (Н. Стадненко, М. Штівельман, А. Обухівська, А. Корнієнко, С. Гончаренко, Т. Ілляшенко, В. Синьов, Д. Шульженко, М. Матвєєва та багато інших) [3].

Сучасна наука та практика психокорекції збагатилась різними теоретичними моделями допомоги, як зарубіжними, так і українськими. Серед них найбільшого поширення набули зарубіжні напрями: психоаналітичний, когнітивно-поведінковий, екзистенційно-гуманістичний, які відрізняються за параметрами: трактуванням джерела психічної проблеми; теоретичним базисом; метою та прийомами психологічної дії; розподілом відповідальності між фахівцем і клієнтом.

Так, в рамках психоаналітичного напрямку набув розвитку дитячий психоаналіз з його школами (класичною (фройдистською) та школою М. Кляйн). Психоаналітичному напрямку ми зобов'язані народженням 2-х основних методів: ігротерапії та арт-терапії, які надалі розвивались як самостійні методи і вийшли за його межі. Враховуючи те, що застосування вербальних вільних асоціацій у дитячому віці неефективне, арт-терапія та ігротерапія стали першими психокорекційними методами надання психологічної/психотерапевтичної допомоги дітям та дорослим з порушеннями інтелектуального розвитку.

Представникам психоаналітичного підходу належить також положення про активну роль батьків у роботі з дітьми в рамках психокорекційного процесу. Важливою умовою ефективності психокорекційної роботи розглядається співпраця батьків з психологом.

Особливу значущість для психологічної корекції дітей з порушеннями інтелектуального розвитку мають дослідження Альфреда Адлера, який відійшов від психоаналізу та підкреслював якісну своєрідність особистості дитини з порушенням у розвитку, а також її високі компенсаторні можливості. Дослідник робить важливий висновок про те, що уявлення про недостатність у людини переходять з біологічної площини у психологічну. Мета психологічної корекції за Адлером впливає з основних положень його концепції та полягає у зменшенні почуття неповносправності; розвитку соціального інтересу; корекції мети та мотивів з перспективою зміни смислу життя. Перелічені складові мають виключне значення у наданні психологічної допомоги особам з порушеннями інтелектуального розвитку.

Основною метою психологічної корекції в контексті когнітивно-поведінкового напрямку розглядається формування у дітей та дорослих з інтелектуальними порушеннями нової адаптивної поведінки або подолання дезадаптивної поведінки. Це досягається шляхом гальмування та ліквідації старих форм поведінки і навчання новим її формам з використанням прийомів самоконтролю і саморегуляції. У процесі психологічної корекції, навчаючи дитину новим формам

поведінки, психолог виступає у ролі вчителя, тренера, а дитина - у ролі учня.

Особливе значення у психологічній корекції осіб з порушеннями інтелектуального розвитку належить гуманістичному напрямку, представленому такими іменами, як К. Роджерс, А. Маслоу, Г. Олпорт, В. Франкл.

Основна мета психологічної корекції в рамках згаданого підходу полягає у допомозі напруцювання особою з порушенням інтелектуального розвитку більшої самоповаги, а також у сприянні її особистісному зростанню. Це досягається з допомогою такого механізму, як конгруентність (від лат. *congruens* – співпадаючий) у стосунках «фахівець-дитина»/ «фахівець-дорослий». К. Роджерс підкреслював, що психолог у безпосередньому спілкуванні з клієнтом повинен бути самим собою, з усіма притаманними йому переживаннями чинного моменту, але правильно усвідомленими та інтегрованими. Виключне значення має також механізм позитивної оцінки клієнта – його безумовного прийняття та поваги, які дозволяють відчувати себе самостійною, значущою особистістю, що спроможна вільно поводитись і висловлюватись, не побоюючись осудження. Ключового значення надається механізму емпатійного сприймання особи з порушенням інтелектуального розвитку, яке дозволяє психологу побачити світ очима клієнта, відчути його біль або задоволення. Важливо зауважити, що основний акцент психокорекційних дій за К. Роджерсом спрямовується на емоційні компоненти особистості, її ініціативу та самостійність.

Позиціонуючи згадані теоретичні моделі у наданні психокорекційної допомоги дітям та дорослим з порушеннями інтелектуального розвитку, вітчизняні дослідники працюють над такими кейсами: корекція емоційного розвитку; корекція сенсорно-перцептивної та інтелектуальної діяльності; психокорекція поведінки; корекція розвитку особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вестбрук Д., Кеннерлі Г., Кірк Дж. Вступ у когнітивно-поведінкову терапію. Львів: Свічадо, 2014. 420 с.
2. Екосистема психологічної допомоги у сфері освіти. Режим доступу: <https://www.mentalhelp.in.ua>
3. Українська спеціальна педагогіка в персоналіях: навч. посібник / за заг. ред. В. І. Бондаря, В. М. Синьова. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2021. 428 с. Режим доступу: <http://surl.li/xqmnjs>